

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 14. září 2023 ve věcech č. 22296/20 a 37138/20 – *Baret a Caballero proti Francii*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně shledal neporušení práva na respektování soukromého života podle článku 8 Úmluvy v souvislosti s tím, že stěžovatelkám nebylo po smrti jejich manželů umožněno vyvézt gamety, resp. embrya do zahraničí za účelem umělého oplodnění.

I. Skutkové okolnosti

První stěžovatelka se po smrti svého manžela domáhala povolení k vývozu jeho zmražených spermií z Francie do Španělska, kde je legální umělé oplodnění *post mortem*; její manžel vyjádřil ještě před svou smrtí s tímto postupem výslovný souhlas. K obdobné situaci došlo i u druhé stěžovatelky, kde se však jednalo o zmražená embrya. Ani v jednom případě žádost nebyla úspěšná, jelikož francouzské právo takový postup neumožňuje.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelky před Soudem namítaly, že neumožněním vývozu spermií, resp. embryí do zahraničí došlo k porušení jejich práv plynoucích z článku 8 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Soud připomněl, že pojem soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy zahrnuje i právo na respektování rozhodnutí osoby být či nebýt rodičem (*Evans proti Spojenému království*, č. 6339/05, rozsudek velkého senátu ze dne 10. dubna 2007, § 71) či rozhodnutí páru počít dítě a využít za tímto účelem metody asistované reprodukce (*S. H. a ostatní proti Rakousku*, č. 57813/00, rozsudek velkého senátu ze dne 3. listopadu 2011, § 82). Projednávaná věc se proto týká práva na respektování soukromého života podle článku 8.

b) K odůvodněnosti

Soud předně odlišil projednávaný případ od nedávno rozhodnuté věci *Pejřilová proti České republice* (č. 14889/19, rozsudek ze dne 8. prosince 2022), kde shledal, že nevyhověním žádosti stěžovatelky o umělé oplodnění poté, co její manžel zemřel, nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy. První rozdíl je v tom, že zatímco české právo neumožňuje umělé oplodnění *post mortem* pouze na vnitrostátním území, francouzská legislativa navíc zakazuje i vývoz gamet či embryí skladovaných ve Francii do zahraničí za účely, které nejsou dle vnitrostátního práva povoleny. Francie tedy na rozdíl od České republiky neumožňuje uchýlit se k umělému oplodnění *post mortem* ve státě, kde je takový postup legální. A zadruhé, ve věci *Pejřilová* se jednalo o použití gamet zesnulého manžela, avšak jedna z nyní projednávaných stížností se týká použití embryí. Dle Soudu přitom skladování embryí svědčí o pokročilejším stadiu rodičovského projektu, kterému je potřeba věnovat zvláštní pozornost z hlediska existence a identity dotčené ženy (*Parrillo proti Itálii*, č. 46470/11, rozsudek velkého senátu ze dne 27. srpna 2015, § 158).

Dále Soud konstatoval, že v projednávané věci došlo k zásahu do namítaného práva a že tento zásah měl zákonný základ. Pokud jde o legitimní cíl, Soud poukázal na to, že předmětná právní úprava podmiňovala umělé oplodnění souhlasem obou členů páru a snažila se předejít situaci, kdy by se mělo narodit dítě bez otce. V tomto smyslu sledoval předmětný zásah cíl ochrany práv a svobod jiných a rovněž ochrany morálky.

Co se týče nezbytnosti zásahu, Soud zopakoval, že jelikož se u umělého oplodnění jedná o eticky citlivou oblast, kdy navíc neexistuje shoda v rámci členských států Rady Evropy ohledně umožnění tohoto postupu *post mortem*, je potřeba žalovanému státu přiznat široký prostor pro uvážení (srov. *Pejřilová proti České republice*, cit. výše, § 43–46). Daná právní úprava by však zároveň měla být koherentní (*Evans proti Spojenému království*, cit. výše, § 89).

Francouzská legislativa od roku 1994 zakotvuje absolutní zákaz umělého oplodnění *post mortem*, včetně vývozu gamet a embryí do zahraničí za tímto účelem. Tato právní úprava je předmětem průběžných legislativních debat, k čemuž naposledy došlo v roce 2021, kdy bylo rozhodnuto i nadále ji zachovat. Z vnitrostátní judikatury je zřejmé, že účelem zákazu vývozu gamet a embryí do zahraničí je zabránit obcházení zákazu umělého oplodnění *post mortem* na domácím území. Dle Soudu takovou úpravu nelze hodnotit jako nekoherentní: pokud by zákaz vývozu zakotven nebyl, pozbyl by absolutní zákaz umělého oplodnění *post mortem* významu.

Soud dále poukázal na to, že třebaže se v rámci legislativních debat objevil návrh na přijetí odlišné úpravy ohledně umělého oplodnění *post mortem* u spermií na jedné straně a embryí na straně druhé, nikdy se nepodařilo tento rozdíl prosadit. Soud připomněl, že embryu nepřiznal ve své judikatuře postavení autonomního subjektu práva (*Vo proti Francii*, č. 53924/00, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2004, § 82). Pokud se tedy zákonodárce rozhodne zakázat u embryí umělé oplodnění *post mortem*, nepřekročí svůj prostor pro uvážení.

A nakonec Soud zmínil i to, že individuální situací obou stěžovatelek se v rámci přezkumu zabývala francouzská Státní rada, která shledala, že jejich jediným záměrem bylo obejít vnitrostátní zákon, přičemž nedoložily žádné zvláštní okolnosti, které by představovaly důvod pro neuplatnění tohoto zákona v jejich případě. Státní rada zejména uvedla, že stěžovatelky nemají vazby na Španělsko a že samotná skutečnost, že jejich manželé s daným postupem souhlasili, nebo že v jednom z případů se jedná o embrya, nepostačuje k závěru o nepřiměřeném zásahu do jejich práv. Dle Soudu v okolnostech projednávané věci není důvod odchýlit se od verdiktu vnitrostátního soudu.

Ve světle uvedeného Soud uzavřel, že vnitrostátní orgány nastolily spravedlivou rovnováhu mezi předmětnými soupeřícími zájmy a že žalovaný stát nepřekročil svůj prostor pro uvážení. K porušení článku 8 Úmluvy tudíž nedošlo.

Soud nicméně upozornil na to, že od roku 2021 francouzské právo umožňuje, aby umělé oplodnění využily páry tvořené ženami nebo i samotné ženy, což vznáší otázku, zda a do jaké míry je i nadále opodstatněný zákaz namítaný stěžovatelkami. Soud znovu připomněl, že navzdory širokému prostoru států pro uvážení v oblasti bioetiky by právní řád státu měl být koherentní (*S. H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 100).

III. Oddělená stanoviska

Soudce Ravarani ve svém souhlasném stanovisku poukázal na to, že oba účely napadené právní úpravy, aprobované Soudem jako legitimní, jsou ve skutečnosti problematické. Pokud jde o souhlas obou členů páru s umělým oplodněním, v projednávané věci vyslovili oba manželé ještě před svou smrtí s daným postupem jasný a explicitní souhlas. Co se týče zájmu dítěte na tom, aby nepřišlo na svět bez otce, Francie nyní povoluje umělé oplodnění i ženám nežijícím v páru, a to gametami anonymních dárců. Vzniká tak paradoxní situace, kdy žena po smrti partnera nesmí využít s ním vytvořená embrya ani jeho gamety, ale může požádat o oplodnění spermatem anonymního dárce, což v důsledku rovněž vede k narození dítěte bez otce. Soudce Ravarani také připomněl, že ve věci *Pejřilová* Soud jako jeden z aspektů relevantních pro posouzení přiměřenosti zásahu uvedl skutečnost, že české právo nezakazuje, aby osoba využila možnosti umělého oplodnění *post mortem* v zahraničí. Jen stěží proto lze pochopit, proč v projednávané věci Soud sdílí názor francouzských orgánů, dle něhož měly stěžovatelky podvodný záměr obejít vnitrostátní zákon.

Soudkyně Elósegui se ve svém souhlasném stanovisku zaměřuje na poslední odstavec rozsudku Soudu, týkající se nové francouzské právní úpravy od roku 2021. Dle jejího názoru má tento odstavec povahu *obiter dictum*, není relevantní pro namítaný případ a do rozsudku zahrnut být neměl.